

Textilní materiály a výzdobné techniky /

10. přednáška

Téma přednášky /

Předtkalcovské techniky –
paličkovaná krajka

Etnografický zájem o krajkářství

- Počátek bádání o krajkářství – článek L. Leneveux: *Historie de la Dentelle* zveřejněný v *Journal des Demoiselles* (1846).

- První vědecké studie:

DAVIDOVÁ, S. *Russkoe kruževo i russkie kruževnicy*. (1892)

DREGER, M. *Entwicklungs–Geschichte der Spitzen*. (1901)

GABUNOFF, M. *Ueber russische Spitzenindustrie*. (1886)

ILG, A. *Geschichte und Terminologie der alten Spitzen*. (1876)

PALLISER, B. *History of Lace*. (1864)

SEQUIN, J. *La dentelle*. (1874)

■ Expoziční katalogy – konec 19. stol.
Muzea ve Vídni, v Berlíně, Drážďanech,
Lipsku a Paříži.

BOCK, F. v. *Beschreibender Katalog...* (1874)

DREGER, M. *Die Wiener Spitzenausstellung 1906.* (1906)

DREGER, M. *Entwicklungs-Geschichte der Spitzen.* (1901)

Führer durch die Spitzen-Ausstellung. (1911)

ILG, A. *Spitzen-Album.* C. d. (1876)

STRASSEN, M. *Spitzen des 16. bis 19. Jahrhundert...* (1894)

Un triptyque de Broderie au Musée de Chartres. (1887)

Katalogy často mylně označují české, slovenské a ruské krajky jako „ruské krajky“ / „ruská produkce“.

- Reedice renesančních vzorníků
- pro pochopení historie módy, vývoje vzorů.

Například:

Venetianische Musterblätter aus dem 16. Jahrhundert für Passementerie arbeiten und verwandte techniken: nach dem originalmusterbuch im besitze der Bibliothek des k. k. Öster. Museum. Wien: k. k. Hof. und Staatsdruckerei, 1879. 29 tab. Jedná se o přetisk vzorníku Le Pompe z roku 1562.

Musterbuch für Stickereien und Spitzen von Elisabetta Parasole 1616. Berlin: E. Wasmuth, 1891. 49 s.

Nouveaux pourtraicts de point coupé et dantelles en petite moyenne & grande forme: nouvellement inuentez & mis en lumiere. Bez m. a s. [1930]. Jedná se o reedici vzorníku J. Foilleta z roku 1598.

Johann Sibmacher 's Neues Stisk- und Spitzen- Musterblättern: nach der Ausgabe von Jahre 1604 herausgegeben von Dr. J. D. Deorgeus. Berlin: E. Wasmuth, 1874. 60 listů

Domáci národopisci

- Znalost terénu, historie textilní výroby a sbírek domácích i zahraničních muzeí
- P. A. Kmet', P. A. Hlinka, P. Křížko, J. Klvaňa, F. Kretz, J. Král, J. Blau, M. A. Smolková, R. Tyršová, R. Bíbová a B. Hoblová
- Snažili se o určení „slovanskosti“ lidových krajek
- Díky M. A. Smolkové a R. Bíbové se lidová produkce začala dělit dle technologie

- Nejstarší muzejní sbírky kraje a výšivek

Národní muzeum v Praze

Etnografický ústav MZM

Západočeské muzeum v Plzni
(národopisné sbírky)

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Vzdělávací spolek Vesna – sbírka
přešla do EÚ MZM

Regionální etnografie

■ Krušnohoří – paličkování

18. stol. – P. J. Marperger, M. G. Körner (hospodářské studie)

19. stol. – A. Diezmann, A. Ilg, H. Fischer, F. Lipperheide, M. Dreger,
M. Schuette, S. Sieber

Vamberecko – paličkování

konec 19. stol. – J. F. Král

20. stol. - H. Hynková. J. Pivcová

Strážovsko a Český les

Poč. 20. stol. – E. Horský, J. Blau

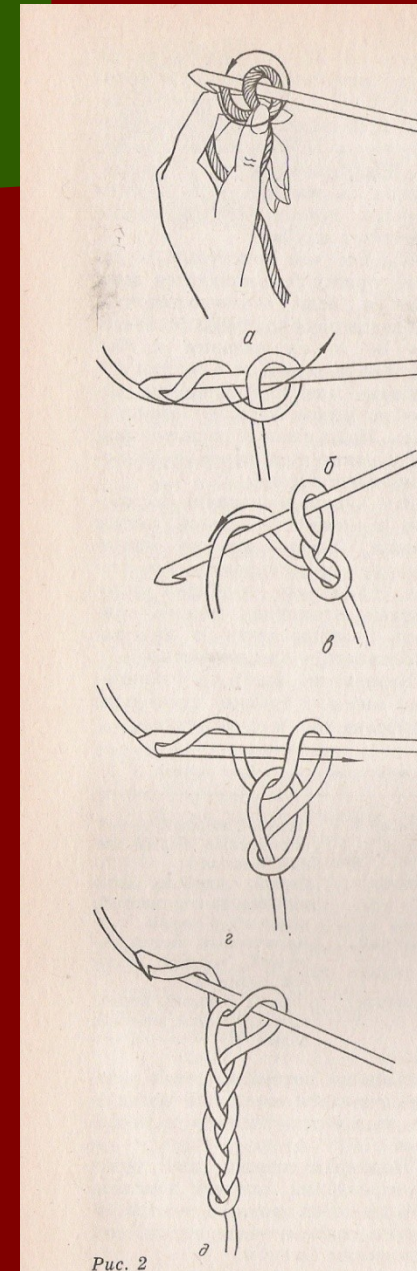

Vamberecké krajkářství

Popularizační snahy

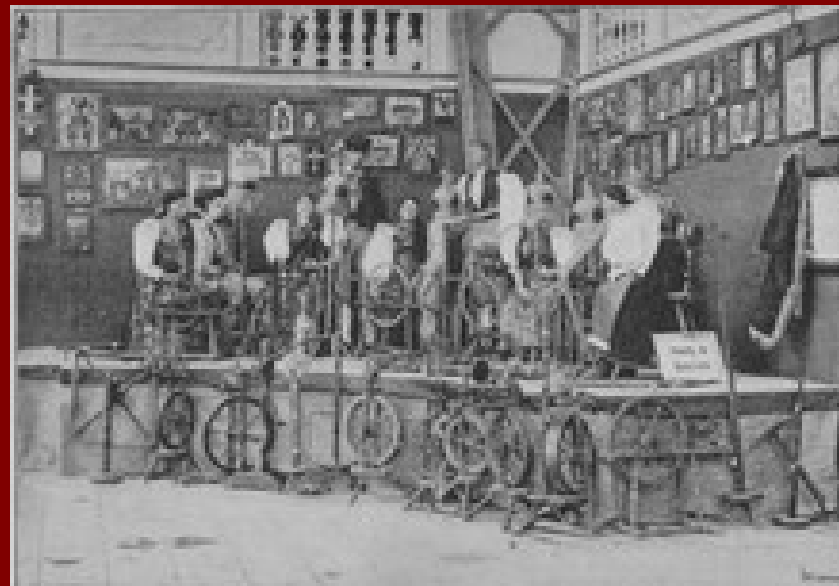
- Snaha o zavádění nových technik v ručních pracích (školní osnovy) – vedle vyšivky se další práce ujímají poměrně obtížně
- **Rokytova sbírka ručních prací** – podrobné návody na různé techniky (háčkování, paličkování, vyšívání, šití apod.), 20. léta 20. stol.

Návod na háčkování.

M. A Smolková R. Bíbová

- Odborné učitelky ručních prací na Městské průmyslové pokračovací škole pro dívky – v Praze
- Zájem o krajkářství díky „Výstavě slovenských výšivek“ v Náprstkově muzeu – 1889, kurátor P. B. Socháň
- Podílely se na uspořádání výšivek a krajek v pavilonu NVČ, 1895.

**Záběr do NVČ 1895
v Praze – Přebídky
na Domažlicku**

M. A Smolková R. Bíbová

- Prošly český i slovenský terén
- Poznaly vliv západoevropské krajky na slovanskou produkci

- Významné publikace:

Smolková – Bíbová: Krajky a krajkářství lidu slovanského v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Uh. Slovensku (1908)

Bíbová: Podvinky – vzory díla Krajky a krajkářství lidu slovanského (1938)

Tkané krajky – příloha č. 3 z knihy Krajky a krajkářství... (1908)

Definice : Krajka

■ Původní význam slova - kraj, okraj

Spitze (německy)

Kant, Kante (norsky, dolnorakousky a holandsky)

Krone, Zacken, Zinken, Zinnigen, Zähne (středoněmecky)

Dentelle, point (francouzsky)

Lace – anglicky

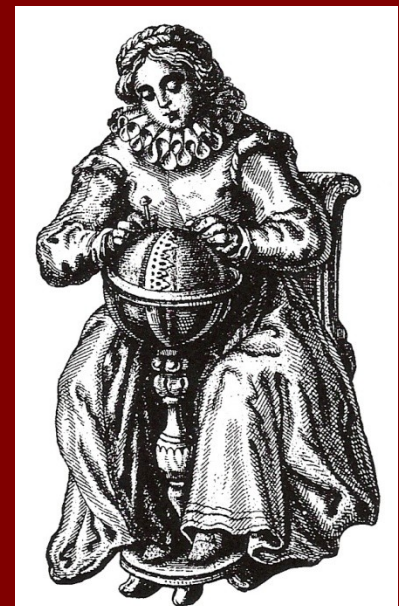
punto, merletto, trina – italsky

encaja, puntilla, escote – španělsky

čipky – slovensky

korunki – polsky

kruževa – rusky

Definice - přehled

- JUNGSMANN, J. *Slovník česko-německý* (1836)

“Krajka je krajní tkanice neb podobného něco.”

Slovník naučný (1865)

Ottův slovník naučný (1900)

Masarykův slovník naučný (1929)

Komenského slovník naučný (1938)

Strojní krajky

- Dobové slovníky a články hodnotí jejich existenci jako nepatřičnou, kazící vkus uživatele.
- 19./20. stol. na trhu strojní krajka = „nepravá krajka“

Hodnotícím kritériem byla míra ruční práce, exkluzivita, technologie

V současnosti je krajka jakýkoliv výrobek transparentní povahy.

**Kruhový
krajkářský stroj.
80. l. 20. stol.**

Typologie podle Okruhu vývoje

A/ Okruh východní - krajka autochtonní

- (samorostlá, domácí), různé pletenice, tkanice a „čipky“, vzniklé z: šňůry, pletení – kličky a očka
- volného tkaní na svislém stavu
- pletení na rámu (na krosienkách)
- tkaní pásků hřebenem (krosienkem)

**Pletení na
rámu -
krosienkování**

Typologie podle Okruhu vývoje

■ B/ Okruh západního vývoje krajky - krajka umělá, kultivovaná

I. šitá

- primitivní lidové mrežky, meštěrky, výřezy, ažury
- umělá - šitá, dírky, pavučinky, katry a volné vzory

II. krajky síťované – filet

III. paličkovaná

- benátské, flanderské, bruselské (atd.)
- kombinované paličkované motivy, našívané na tylové a jiné podklady, prošívání na tylu

IV. krajky irské – háčkované

Šitá krajka

**Sít'ovaná
krajka**

Šitá a paličkováná krajka

- Původ snad v oblasti Malé Asie
- místo kontaktů Východu a Západu

výšivka – ricamo (italsky) / rabuna (arabsky)

Krajka – trine (italsky) / target (arabsky)

1469 – první písemná zmínka o krajce v Itálii

1496 - první písemná zmínka o paličkové krajce
v Itálii (název ve staré italštině tarneta = zub)

Vývoj krajky v Evropě

- Vývoj před epochou benátské krajky (od 16.stol.) není jasný
- Od 13. stol. zprávy o prýmcích, tkanicích, sítkách – nepřesné informace
- Zavádějící názvy „anglické dílo“ či „jeptišská práce“ – objednávka papeže Inocence IV. Z roku 1246. Později názvy pro paličkované krajky.
- Krajka se snad z antického světa dostala do středověku uchovala ve Středomoří – z Byzance se rozšířila do Dalmácie, která byla ve 14.-15. stol. součástí Benátské republiky. Dalmáci obývali Slované. Krajky užívány na liturgickém textilu – na dalmatiky. Benátské a dalmatské přístavy – kosmopolitní svět (vlivy orientu).

- Benátská krajka – původně šitá, později i paličkovaná (snad pod tlakem na rychlejší produkci krajek)
- Krajky z Benátek – rozšířeny do celé Evropy, přinesly orientální vzory, kultivovaly regionální krajkářství

Tištěné prameny

■ Z italského prostředí již před rokem 1500

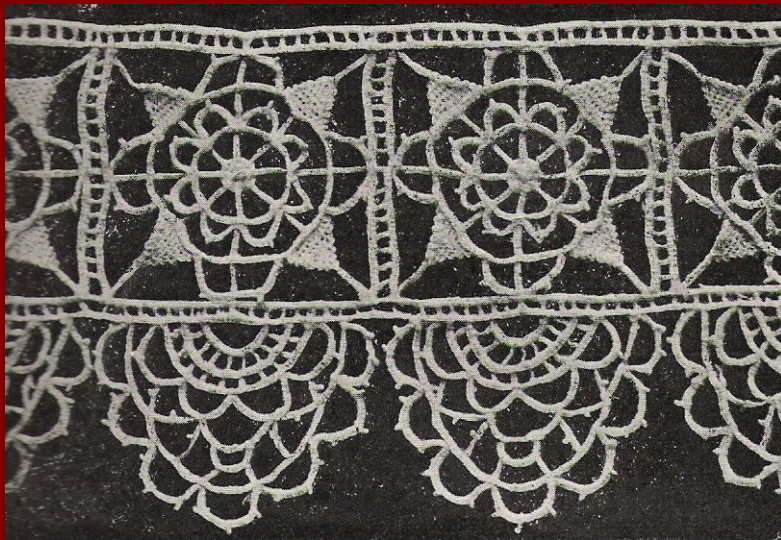
Ferrari – v katedrále dochován účet za opravu a pokovení krajkové výzdoby ornátu zvané vestment.

Benátky – v archivu doložen doklad (1476), kde se přesně hovoří o paličkované krajce

Miláno – písemná dohoda sester rodiny Sforza (1493), v níž si dělí majetek (i krajky a sít'ky).

Benátská krajka

- Masivní výroba od 16. stol. – šitá a později i paličkovaná krajka.
- Retičela (šitá krajka) – nejstarší typ, geometrické vzory, pravoúhlé křížení síťoviny, nejoblíbenější mezi lety 1480-1620.
- Krajkářky zvané na cizí panovnické dvory = rozšíření retičely do Francie a do Flander.
- Další dobová italská produkce – Janov, Florencie, Miláno

Šitá krajka, typ retičela, počátek 16. století.

Šíření krajek Evropou

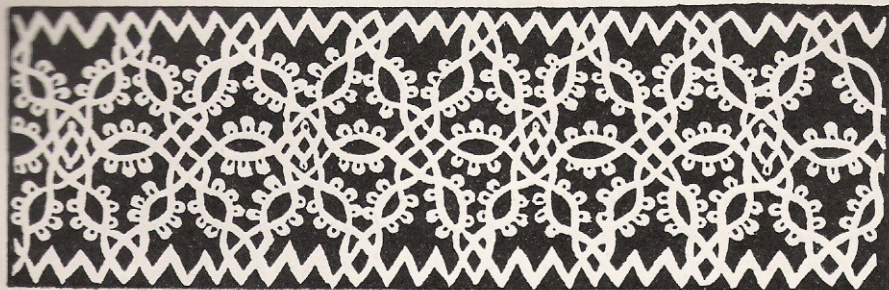
- Od 16. stol. rozšíření krajkářství do Evropy – Španělsko, Portugalsko, Belgie, Francie, Řecko, Malta, Německo, Anglie, Dánsko, Švédsko, Čechy, Slovensko, Rusko.
- Počátky krajkářství v Čechách – 1562 (Krušnohoří)
- Počátky krajkářství ve Francii – 1535
- Počátky krajkářství v Nizozemí – 1571

Předlohy, rytiny, modelbuchy

- První předlohy vydané v Itálii (16. stol., Benátky) – renesanční vzory. Vzory pro vyšivku, krajku a vyšívání na síťovině.
- Později vzorníky vydávané také v Augšpurku, Lipsku, Kolíně nad Rýnem...
- K rozšíření předloh pomohl rozvoj knihtisku.
- Rozšíření vzorů do lidové tvorby při kontaktu se slohovou módou či během služby/ roboty pro vrchnost.
- Předlohy používali – krajkářky, vyšivačky, malíři, rytci, různí umělci a řemeslníci.

Zwyselstrick mit rosen mit XII.

X

1561 – Ch. Froshower:
Nová vzorovaná kniha
paličkovaných šňůr.

Vzorníky

- 1527 - P. Quentel: *Eyn new kunstlich boich*
- 1530 - N. d' Aristotel zv. Zappino: *Esemplario dei lavori*
- 1561-2 - Ch. Froschower: *Nová vzorová kniha paličkovaných šňůr.* (Annaberg)
- 1527 - W. Vorstermann: *A neawe treatys as concernynge the excellency of the nedle worke.* (Antwerpen)

1561 – Ch. Froshower:
Nová vzorovaná kniha
paličkovaných šňůr.

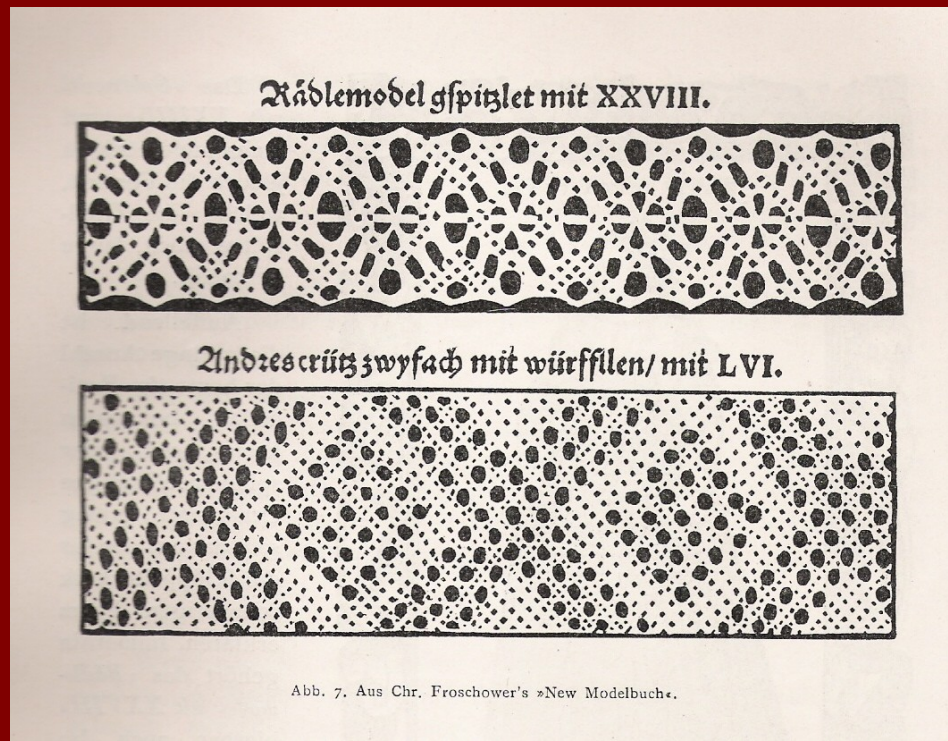
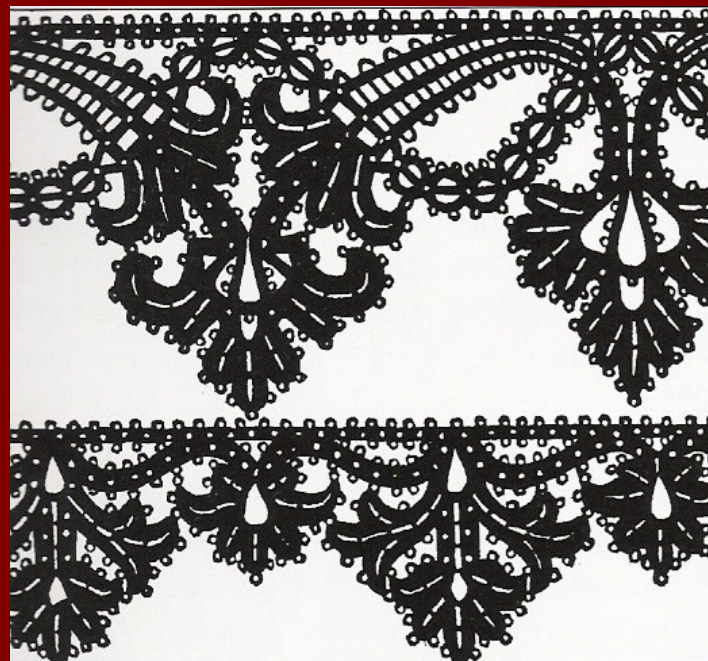
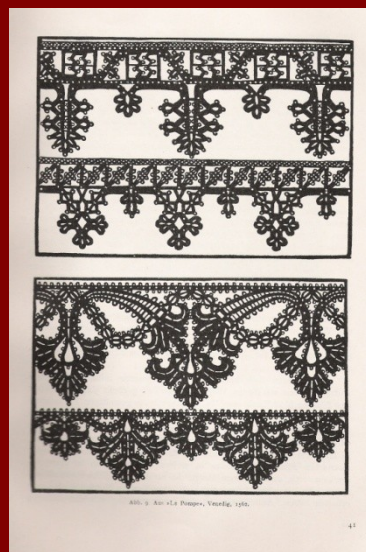

Abb. 7. Aus Chr. Froschower's »New Modelbuch«.

1562 nebo 1557 – Giovanni Battista a Marchio Sesa: *Le Pompe*. (Benátky)

1561 – R.M.: *Nüw Modelbuch, allerley Gattungen Däntelschnür so diesel zyt in hoch Tütschlanden geng und brüchig (gebräuchlich) sind. Zu underricht jren Leertöchtern uhne allen Andersenschnürwürckeren...* (Curych)

1616 – *Isabetta Catana Parasole* – (Řím) – první vzorník pouze pro paličkovanou krajku: *Teatro delle nobili et virtuosi donne*.

1562 – vzorník *Le Pompe*

Krajkářské pomůcky

- Paličky
- Poduška
- Stojánek
- Podvinky
- Špendlíky
- Nitě
- Vijáček
- Háček a nůžky

- Při paličkování se sedělo obkročmo na židli nebo lavici. Na Vamberecku seděli děti i ženy v tzv. tureckém sedu na lavici. Nověji krajkářky seděly na židli u stojánku.

Paličky

slovenské paličky se „zvonečky“

bezplášťkové
paličky

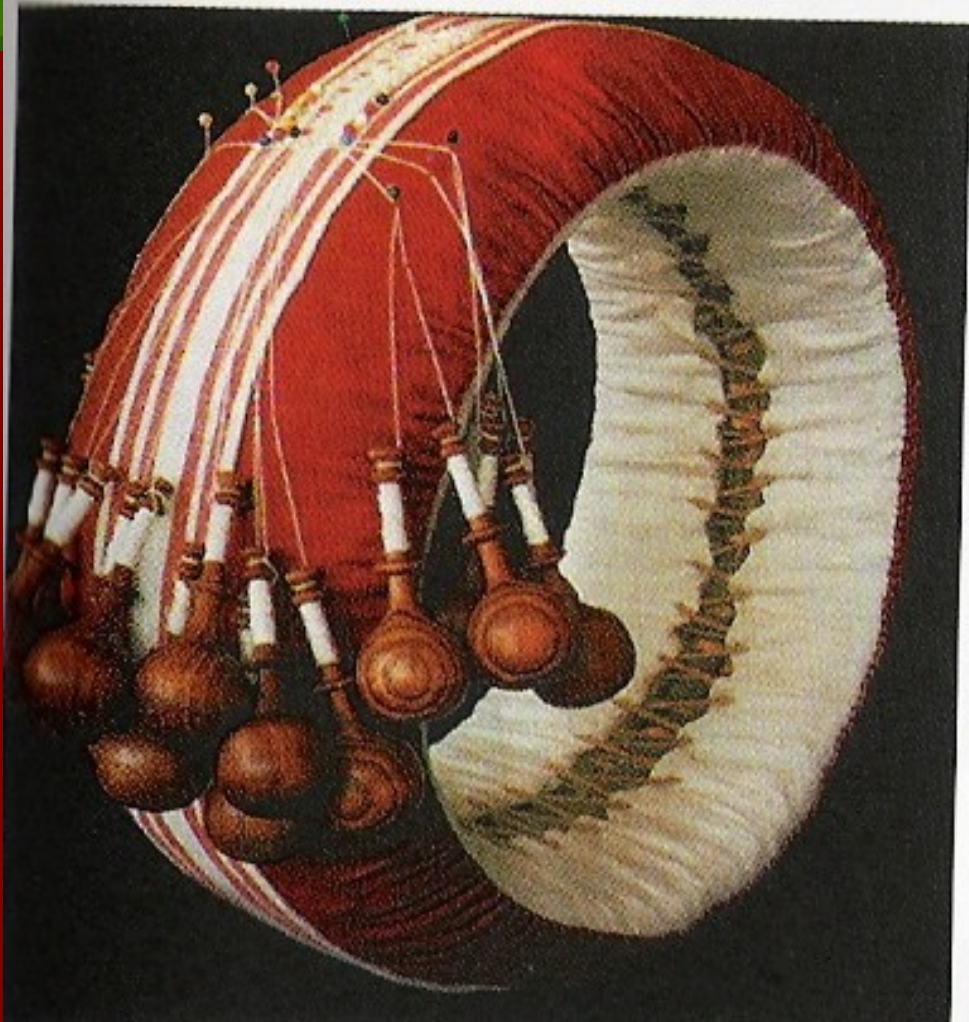

- plášťkové paličky (mladší)

Poduška – podpora pro krajku

Francouzské podušky

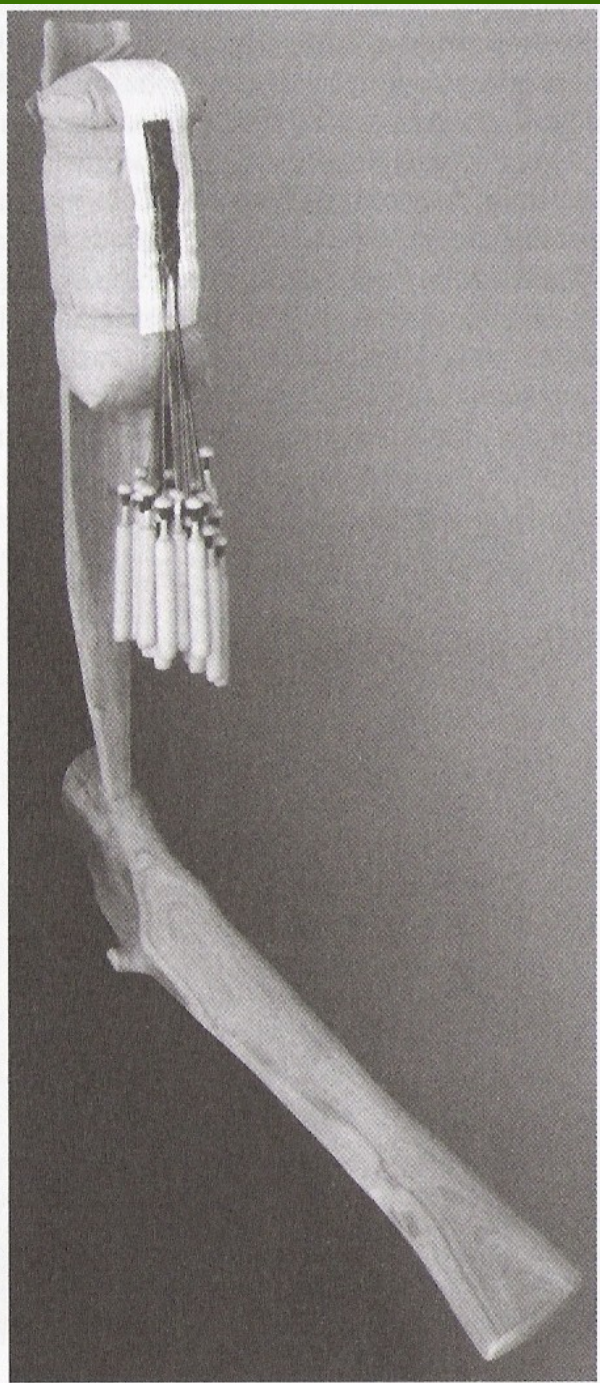

Španělská poduška

Finská poduška

Maltská poduška

Anglická poduška

Současné anglické krajčářské
pomůcky – paličky s korálky

Podvinky

Nejprve je do tvrdého a lakovaného papíru vypíchána síť – pro vláčku, krajčářka si musí pamatovat, jak má krajka vypadat.

Pomůcky z Vamberecka / Expozice v Muzeu krajky Vamberk

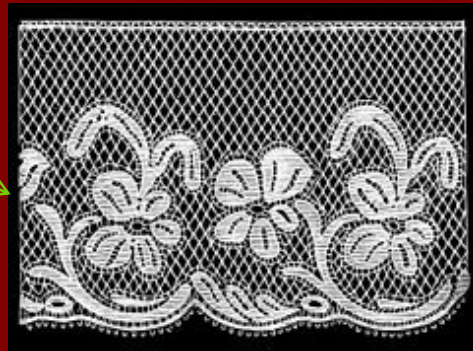

Popis Krajky

- Kraj krajky – u pásové krajky jsou 2 kraje, u kusových krajk 4 (nebo více či méně podle tvaru výrobku, např. kruhová dečka = poloměr či průměr). U pásové krajky bývá zadní kraj rovný a přední úpraven do zubů, obloučků či vějířků.
- Střed – zaplněn motivy v určitém rytmu
- Motivy – stylizované, geometrické, asymetrické – velmi vzácně

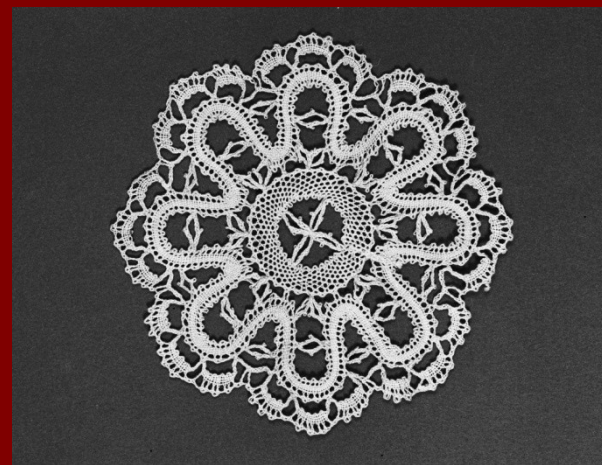
Zadní kraj

Střed

Přední kraj

Kusová krajka - dečka

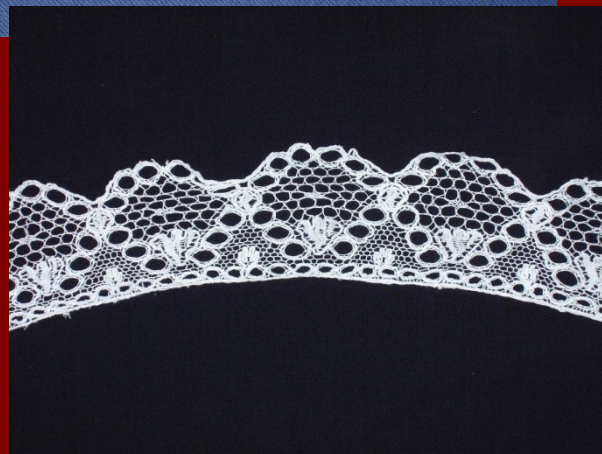
Dělení krajek

- Mnohopárová krajka / Pásková krajka

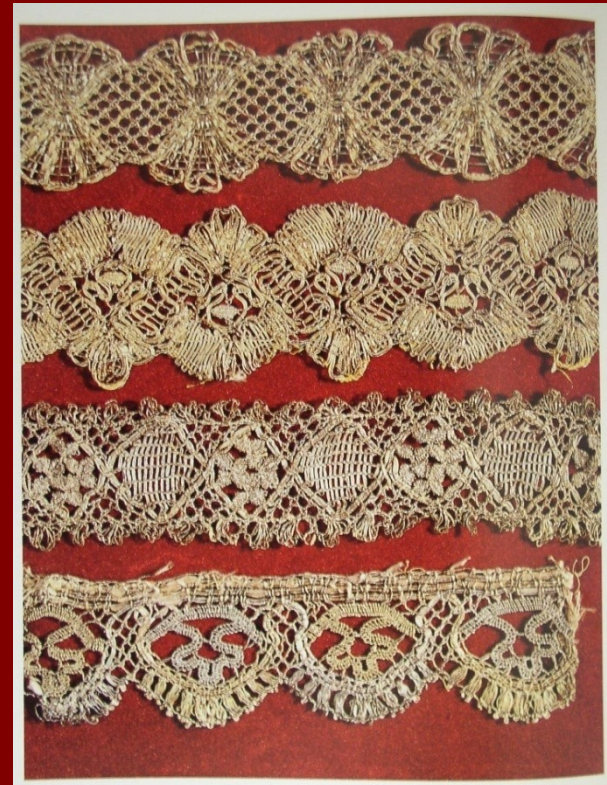
- A/ Mnohopárové krajky – řetízkové, tkanicové, půdicové, kovové, valencienské, vláčkové, přechodové

valencienská krajka,
poč. 19. stol., MKV

vláčková krajka,
konec 19. stol., MKV

kovové krajky, 19. stol., Rusko

■ B/ Páskové krajky – podle směru pásky

1- s páskou pláténkovou točenou bez přerušení

2- s páskou přerušovanou

3- s dvěma i třemi samostatnými páskami, které se vzájemně doplňují

4- s páskou a půdicemi i výplněmi

5- s motivy ustřižovanými, s půdicemi nebo bez půdice

6- s páskou zdvojenou a opět propojenou

7- s páskou přetáčenou

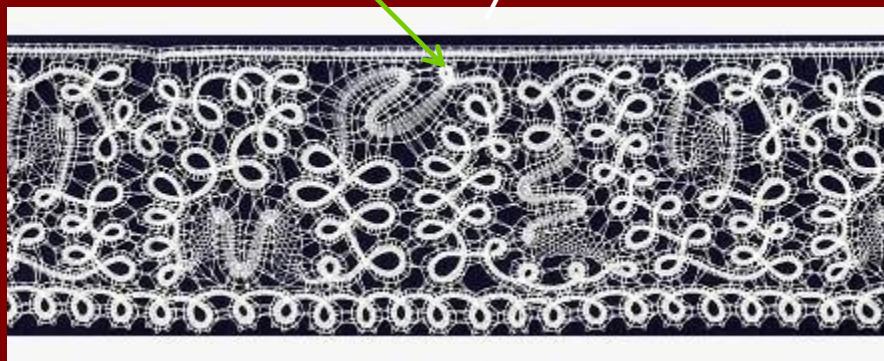
1

2

3

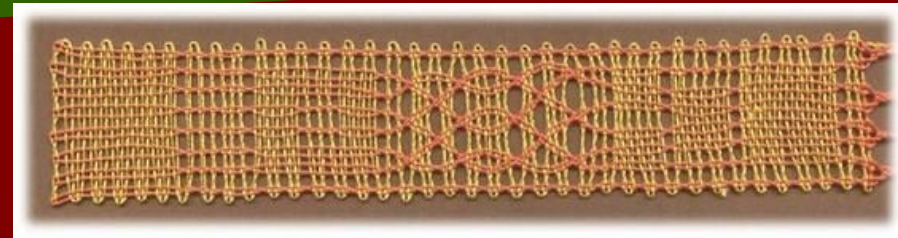
4

7

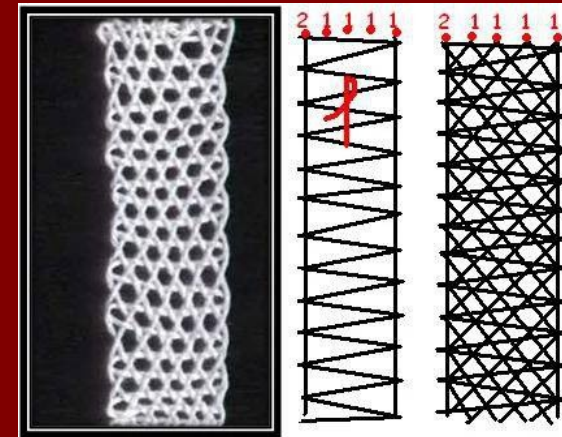

Základní krajkářské pojmy

- Půda – plátno, polohod, tylová vazba, hrachovinka, dírková (píchaná) vazba
- Prvky: řetízek, lísteček - lupínek, pikotka
- Vzor – kombinací obého, pásová krajka se vine prostorem či v půdě...

Plátno – různé typy

polohod

Technické Prvky: řetízek, lísteček, pikotka

pikotka

řetízek

lupínek - lísteček

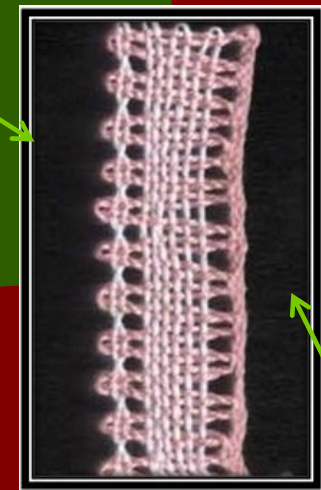
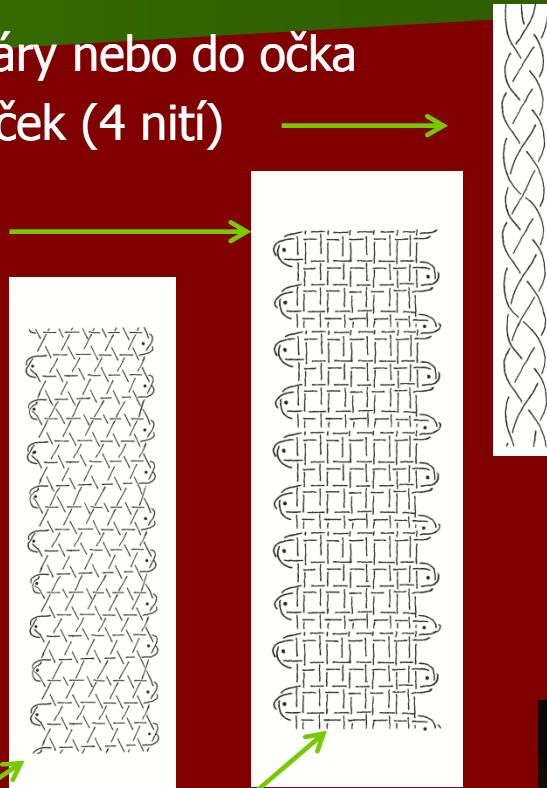

Technické prvky

- kroucení a křížení
- píchání špendlíků za dva páry nebo do oka
- řetízek – ze dvou párů paliček (4 nití)
- plátňová vazba

- polohod – rychlejší než plátňová vazba

- vodivý pár – prochází krajkou utkově
- vložená nit, vložený pár, vložený řetízek

vložený pár

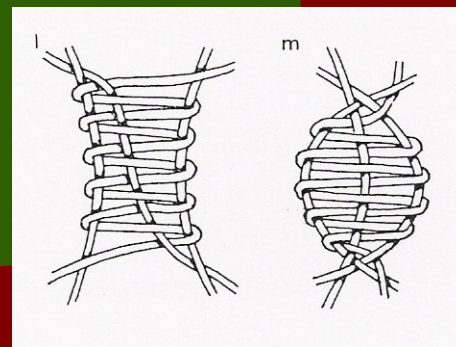

- lístkovina (čtverec, lístek, trojúhelník) – ze dvou párů paliček

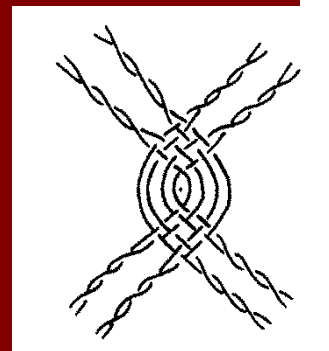
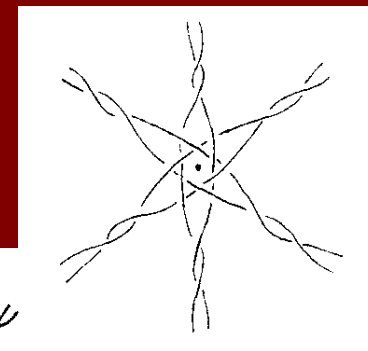
- oka a dírky – var. pikotky

- pavouček, hvězdička

- obtahovačka – lemuje vzor

Lístkovina – čtverec, lístek

pavouček a hvězdička

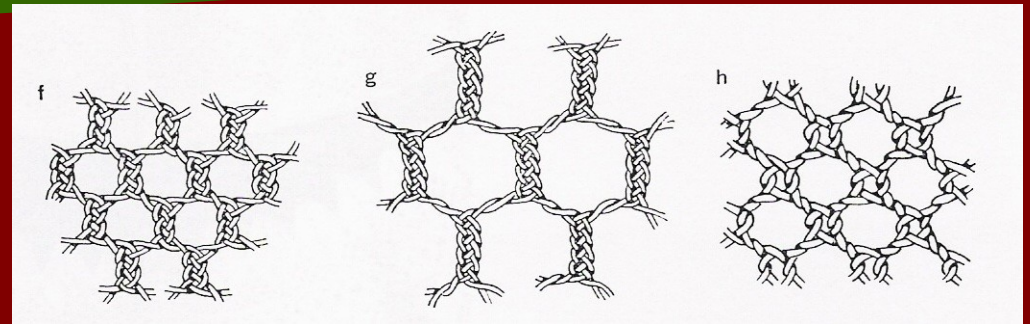

Půdice

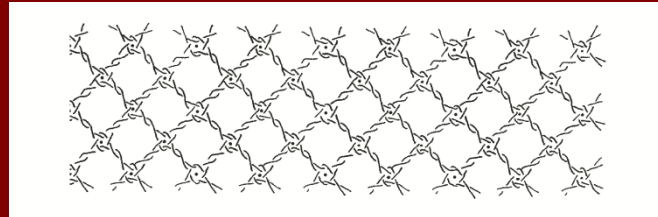
- Základ krajky, ve které jsou vypaličkovány různé motivy

- Příklady:

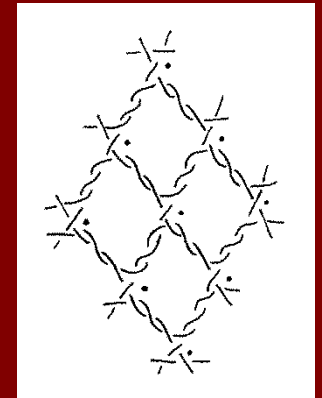
- dírková půdice
- píchaná vazba
- hráška
- hrachovina – od 18. stol.
- tylová vazba – od 18. stol.
- buňková půdice
- valencienská půdice
- vláčková půdice

Píchané vazby

Dírková půdice

Tylová vazba

Paličkováaná krajka – retičela

Šitá krajka – retičela

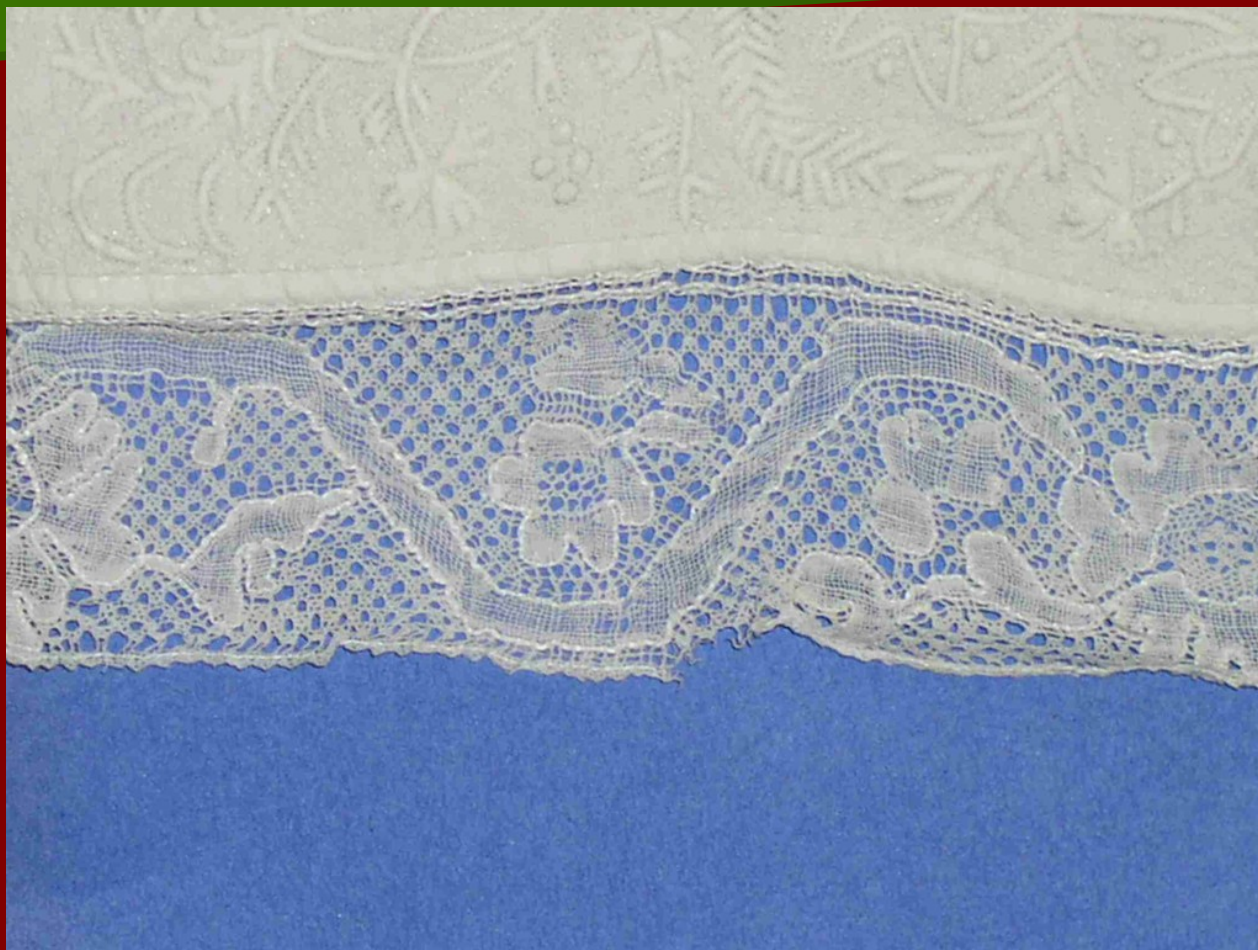

Mnohopárová krajka

Půdice

Valencienská krajka

Valencienská krajka

Vláčková krajka

Vláčková
krajka

Kovová
krajka –
Rusko, 19.
stol.

Torchon

Pásková krajka

Páska = úzká krajka

Půdice

Pásková krajka

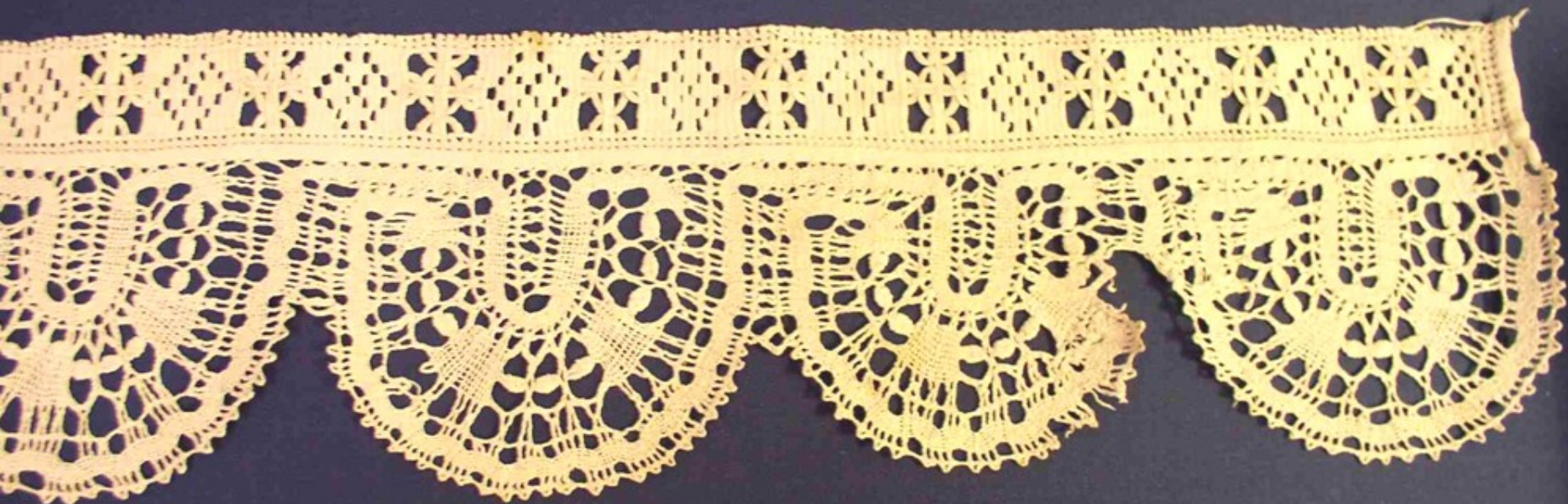

Detail téže šatky s krajkou z Litomyšlska

Litomyšl, Bohemia, 18. cent.

Pásková krajka, kyjovský kroj, poč. 20. stol.

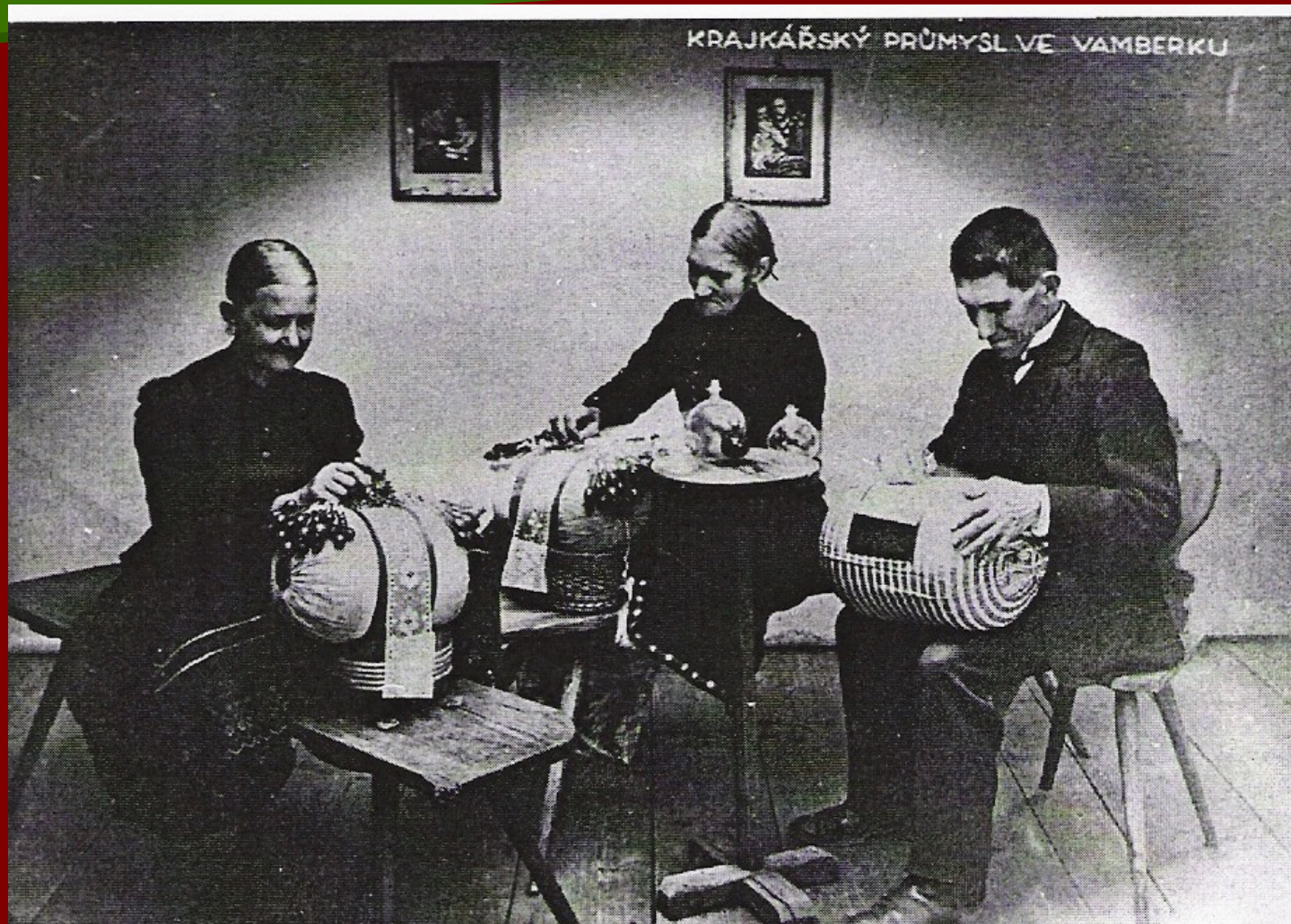

Detail páskové krajky (církevní), Čechy 19. stol.

Krajkářská centra v Čechách a na Moravě

- Krušné hory (starý název Rudohoří)
- Český les (Hostouň, Poběžovice, Nýrsko)
- Vamberk
- Strážov
- Sedlice u Blatné
- okolí Postřekova, Domažlic, Horšovského Týna
- Morava – okolí Nového Jičína a Těšína

Krajkářky na Vamberecku

■ Tradice paličkování v Západní Evropě

Itálie

Belgie a Nizozemsko

Španělsko

Portugalsko

Francie

Anglie

Německo

Itálie

Benátky

■ Benátská krajka – šitá krajka/ typ retičela

Rozvoj od počátku 16. stol.

Ateliérová výroba

Nejsou zprávy o běžném životě krajkářek, dochovány pouze pracovní písně (ještě ve 20. stol.) – severní Itálie

Janov – pevná krajka ze silnějších nití k výzdobě šátků a střevíců. Motiv – pšeničný klas. Manufaktura ve vesnici Albissola – hedvábné černé, bílé i barevné krajky.

Miláno – od 18. stol. krajky napodobující vlámské vzory.

Oblast okolo Komského jezera Como) – nápodoba benátské krajky.

Ostrov Malta – od roku 1833 nápodoba janovských krajek, motivy pšeničného klasu a maltézského kříže (Lady Hamilton z Chicesteru)

Belgie a Nizozemsko

- Nejstarší doklad o krajkářství ve Flandrech -1495 obraz na křídle oltáře sv. Petra v chrámu v Lovani - paličkující dívka s poduškou = symbol flanderských městských řemesel. Krajkářstvím se živilo v 16. století mnoho rodin.
- Po nástupu španělských Habsburků na trůn (zejména za vlády **Filipa II** / 1556-1598) nastává odliv krajkářských rodin z Flander vlivem pronásledování protestantů. Část odešla do Francie, část do severního Německa a velká část do Anglie (v letech 1563-1568). Emigrace = šíření paličkování po celé Evropě. V novém prostředí krajkářství zdomácnělo a přijalo místní vzory a nové podněty. Pojem flanderská krajky se zanedlouho stal synonymem pro krajku.

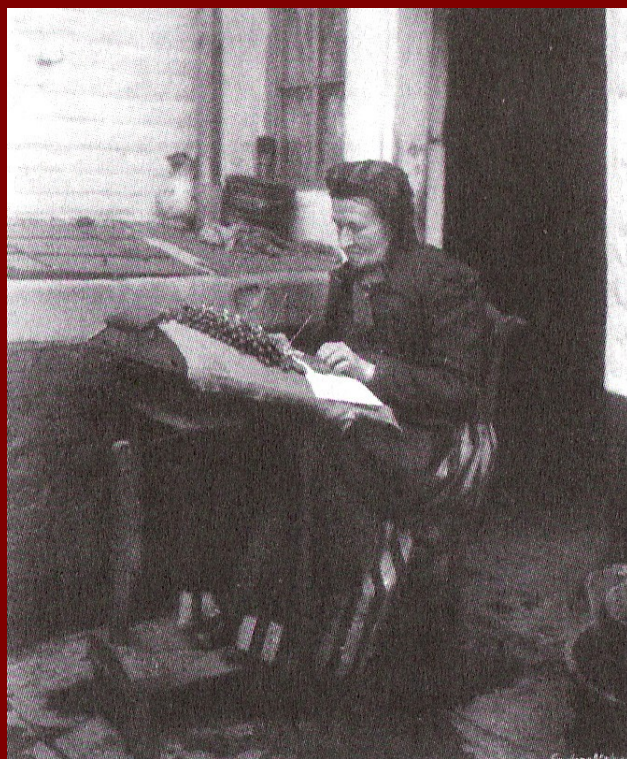

Nizozemsko

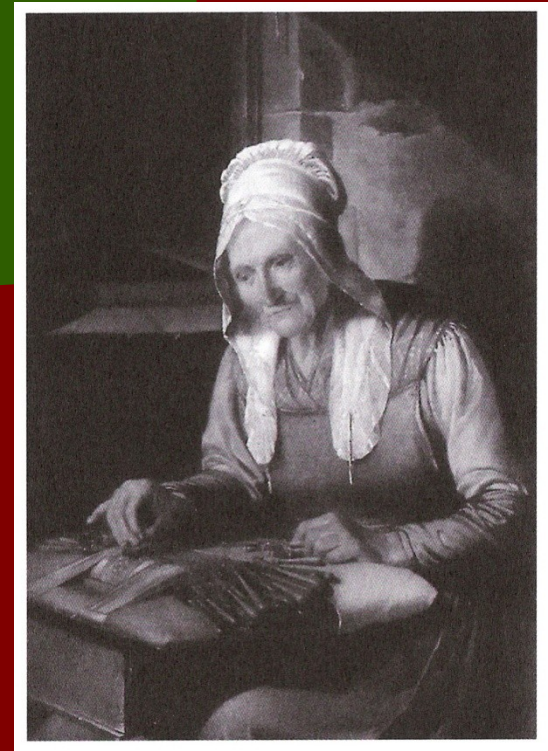

Belgie

- Po exodu v zemi zůstalo mnoho krajkářských rodin (včetně jeptišek a žen v kláštorech), jejichž produkce zachránila Flandy před hospodářským úpadkem, protože před pronásledováním uprchli i další řemeslníci – soukeníci, pláteníci a země rázem zchudla.
- Přestože ve Flandrech platil zákaz nosit krajkou (zákaz platil ve všech zemích ovládaných Španělskem), nebyl nikdy úplně dodržován ale ovlivnil místní prodej = ve 2. pol. 16. stol. se krajky začaly vyvážet do zahraničí legálně nebo se pašovaly do zemí, kde byly zakázané (Francie, Anglie a Španělsko).

- Počátkem 17. století, po smrti krále Filipa II., se do Flander vrátili někteří vystěhovalci (z Francie), kde se začínají koncem 16. století pronásledovat protestanti– hugenoti. Po roce 1620 se díky zpětné reemigraci oživilo krajkářství v tradičních oblastech od Valenciennes přes všechna větší flanderská města až po Antverpy, Lille a Bruggy.
- Po válkách mezi Francií a Španělskem ve 2. pol. 17. stol. část Nizozemí ovládl francouzský král Ludvík XIV. (dnes severozápadní Francie od Sedan k Lille a Calais) – tím se velká část flanderských krajkářských center dostala pod francouzskou vládu (města Valenciennes a Lille a další) a od té doby se začaly označovat jako francouzské a krajky postupně přijaly nové motivy.

- **Flanderské krajky** – nejstarší typy napodobovaly benátské a janovské krajky. Záhy se vytvořil vlastní styl označovaný jako belgický (Point de Bruxelles). Od 17. stol. se v krajkářských centrech na jihu Nizozemska produkovaly nové typy krajk, které až do 19. stol. ovlivňovaly krajkářskou produkci v celé Evropě.

Jméno krajky neoznačovalo místo vzniku, ale sídlo obchodníka, např. krajky vyrobené ve Flandrech získaly označení Malinek (krajky z Mechelinu).

Nejstarší krajky z Flander jsou spojeny s Bruselcem

- Mechelská krajka - rozšířena až po roce 1630, tvořena buňkovou půdicí s jemnými motivy.
- Antverpský typ – hrubší krajky, typickým motivem byly vázy s květinami.
- Valencienské krajky – podle města Valenciennes (dnes ve Francii) se objevily po 1/2 17. stol., záhy se vyráběly i v Gentu a dalších flanderských městech. Typické je pro ně kosočtvercová půdice z řetízků a motivy karafiátů, lilí a růží.
- Bince – „vypadala jako sněženka“, byla z kvalitního lnu, jemná - používalo se na ní až 500–1000 paliček, dala se prát.

- Koncem 18. stol. se objevila technika aplikací – půdice se zhotovila zvlášť a na ni se našivaly, nebo se speciálním lepidlem lepily, květinové motivky, které byly díky tomu jemné a pružné. Na aplikaci navázaly v 19. stol. strojní krajky. Nejprve se jednalo o aplikaci (tyl a paličkové motivy) a novější krajky byly celé zhotovené na strojích. V Nizozemsku byl tento proces velmi rychlý a strojní výroba brzy ovládla trh. Ruční výroba se přesunula do polohy umělecké a zájmové tvorby.

Španělsko

- Španělsko patřilo v minulosti v nejvýraznějším krajkářským oblastem. K rozšíření krajek v lidovém oděvu došlo v 17. a 18. století. Užívala se k výzdobě ženských kabátců, košilek, halen a šátků = typických rozměrných plen, zvaných mantily, také na ubrusech, stolních přehozích, ložním prádel apod.
- Protože zde byla velká spotřeba krajek lidovými vrstvami, brzy byla manufakturní výroba od 2. pol. 19. století nahrazena strojní, v důsledku poptávky po velkém množství krajek – po levnější produkce strojové krajky. Proto již ve 2. pol. 19. stol. tradiční výroba v mnoha centech upadla.
- Na krajkářství Španělska měl velký vliv přítomnost Arabů, kdy byl celý poloostrov vystaven působení orientální dekorativnosti a mnohem vyspělejší textilní technologii, než jaká byla ve zbytku křesťanské Evropy.

- Nejstarší doklad krajky zhotovené síťováním - 16. století, Alhambra.
- Konec 13. stol. - ve Španělsku doložena pozamentérská výroba = výzdoba na církevním oděvu uloženém v Episkopálním muzeu ve Vich (výrobce snad biskup sv. Bernato Calvó).
- Od 14. století se ve Španělsku brojilo proti přepychu v rámci obrodných snah křesťanství, a byly vydány zákazy výzdoby oděvu zlatem a stříbrem. 1537 - zákaz pozamentérské výroby v celém Španělsku a koloniích, včetně dekorování oděvu vyšíváním, aplikací zlata a stříbra, či šití šatů z brokátu. Zákazy nejvyšší kruhy samozřejmě nedodržovaly.

Portugalsko

- Výroba od vlády španělského krále Filipa II. (polovina 16. století). Krajky se používaly místní ale i španělské.
- 1755 - první manufaktura v Lisabonu, zřejmě brzy zanikla.
- 1887- v Peniche založena průmyslová škola pod patronací královny. Vyučovaly se zde různé krajkářské techniky. Škola brzy zanikla.
- konec 19. stol. - v Lisabonu vzniklo hnutí za obnovu krajkářského umění.
- poč. 20. stol. - centra paličkované krajky – jižní provincie Algarve (vesnice Fago), okolí přístavu Peniche (severně od Lisabonu), Viany de Castello (na severu při hranici se Šp.) a Lisabon.

- Současnost - paličkuje se v Peniche, Villa de Conde (sever Portugalska).
- Krajky napodobují španělské vzory z Galicie a Kastilie, domácí vzory napodobují portugalský filigrán.
- Poduška - podobná andaluzským (kratší a kulatější rukávník). Upevňovaly se ke stojanu z vrbového proutí, v Peniche se používala herdula cylindrická (**almofada**), upevněná na vysokém stojanu pleteném na způsob košíku. Pracovalo se na ulici, proto pomůcky musely být lehké - přenositelné. Podvinek – **pique**, paličky - **bilro**.

Francie

Od poloviny 16. stol. - šitá i paličkovaná krajka, navazovala na benátskou krajku a byla ovlivněna flanderskými krajkami (díky protestantským uprchlíkům z Flander - dostali se do Francie mezi lety 1563 až 1568).

- Ve Francii byly krajky také zakazovány za vlády Jindřicha IV. (1589-1610) v letech 1594, 1600, 1601 a 1606. Přesto se nosily dále.
- Od konce 16. století se vyrábí místní domácí krajky - vycházely různé zákazy jejich dovozu z ciziny. Zhotovovaly se krajky kovové ale i šité, dosti často popisované ve vzornících (Les singuliers et nouveaux pourtraicts ... et ouvrages de Linderie - od benáťčana Vincioly , vydáno roku 1587 a 1623 v Paříži) jako reliéfní = kombinace paličkované a šité krajky.

- pol. 17. stol. - zákony proti přepychu a kontroly na hranicích měly zamezit přísunu luxusnímu zboží. Předpisy se obcházely a kvetlo pašeráctví – pašovaly se například krajky v rakvích, nebo na tělech speciálně cvičených psů. Situaci vyřešil až Jean B. Colbert (+ 1683), po svém jmenování ministrem financí roku 1658 inicioval opatření, jež přinášela zisk do státní pokladny i lidem. Vysokým clem omezil dovoz a založil státní manufaktury, kam povolal benátské krajkářky.
- 1655 - po zákazech nošení krajek byl vydán dekret, v němž panovník Ludvík XIV. (1643-1715) zakládá královskou krajkářskou manufakturu ve městech Guesney, Arras, Rheims, Sedan–Thierry, Loudun, Alecon, Aurillac. Zhotovovaly se zde krajky podle benátských vzorů a záhy získaly označení Point de France.
- 1678 získala Francie i „vlastní“ kvalitní paličkovací centrum, poté co jí připadlo vlámské město Valenciene, Lille (od 1668 součást Francie), Chantily a Cean (zde mají původ krajky typu blonde). Módními byly krajky černé - ve Valenciens a krajky blonde (původně z okolí Cean).

- 17. století - francouzské krajky měly v Evropě velký odbyt, byly módní a dokonce se exportovaly do zámoří.
- V 18. století – stagnace výroby, mizí náročné vzory, krajka se stala v období VFR symbolem královského dvora – proto byla ničena a krajkářky pronásledovány. Mnohé z nich řemeslo opustily.
- V 19. století – objem výroby prudce klesl, kromě kraje z Valenciens a kraje stylu blonde se paličkovaly těžké krajky jako přehozy a dečky na nábytek. Produkovaly se v oblasti města Le Puy u řeky Loiry.
- Konec 19. stol. - ruční krajky nahradila strojní produkce.

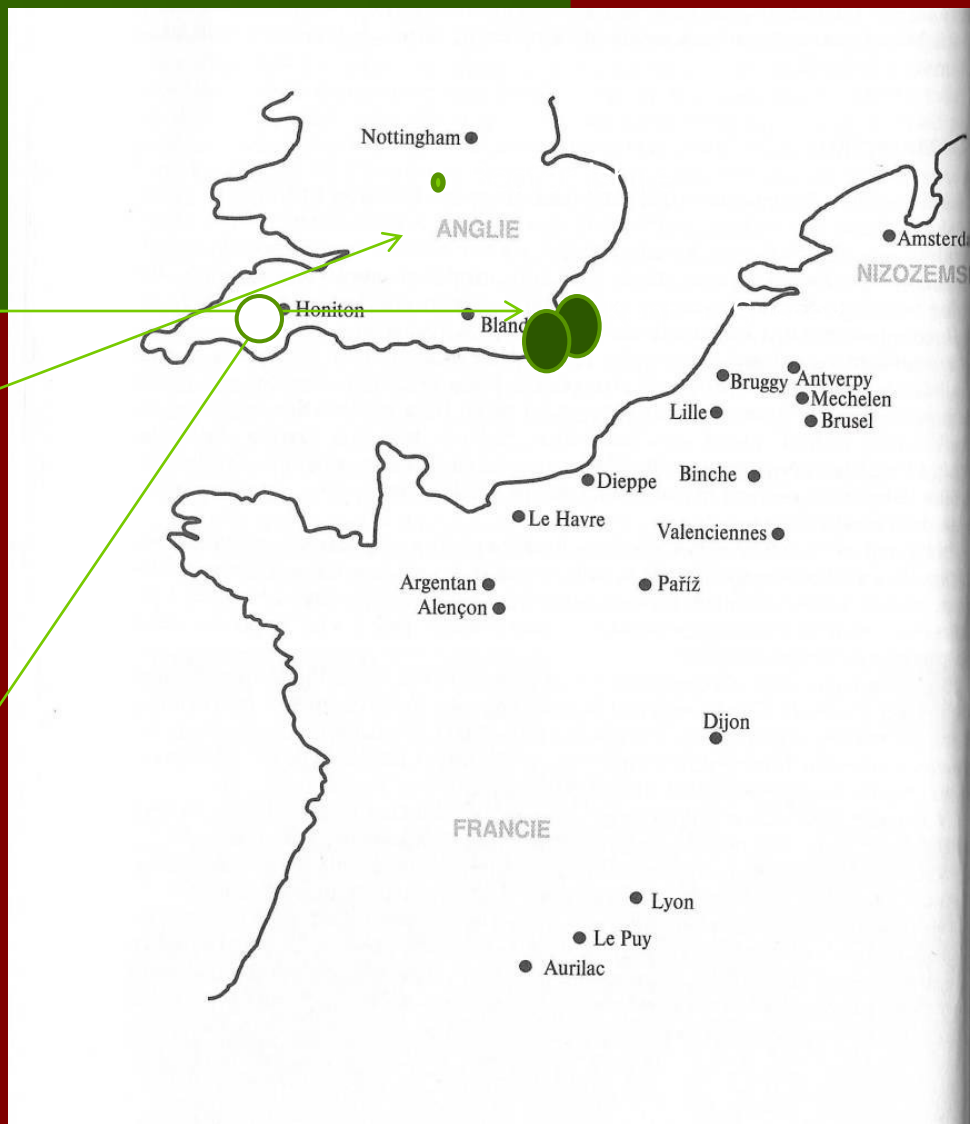
Anglie

- Ve středověku slovo lace označovalo spíše výšivku.
- Krajku pravděpodobně přinesla s sebou do Anglie, či spíše znalost její technologie, Kateřina Aragonská (1485-1536), manželka Jindřicha VIII. Tudora (1491-1547), která pocházela ze Španělska.
- V roce 1533 byla ze dvora vypuzena po rozvodu s Jidřichem VIII. a učila pak venkovanky v hrabství Bedfordshire novou techniku. Dochován je starobylý vzor královny Kateřiny.
- Rozvoj anglického krajkářství od druhé poloviny 16. stol. a v 17. stol. – vlivem dvou velkých vln přistěhovalců z Evropy (protestantů z Flander za vlády Filipa II.). V Anglii je vítali a organizovali jejich útěk – ekonomický zisk.

Emigrace z Nizozemska

- první vlna v roce 1563 – usadili se v městečku na pobřeží hrabství Kent na pobřeží,
- druhá vlna – hrabství Kent a Sussex, Southwark, Bermondsey
- v roce 1568 - z Mechelnu přišlo několik rodin do vesnice Cranfield v hrabství Bedfordshire. Další vlny pokračovaly hlouběji do vnitrozemí – hrabství Buckinghamshire. Uprchlíci z Bruselu došli až do hrabství Devonshire.
- hlavní vlna emigrace – 1563-1568. Díky tomu vzniklo anglické středisko krajkářství, které převzalo flanderské vzory a techniky. Starší typ krajky – Honiton napodoboval bruselské krajky, krajka „Devonshire“ vycházela z mechelské.

Emigrace z Francie

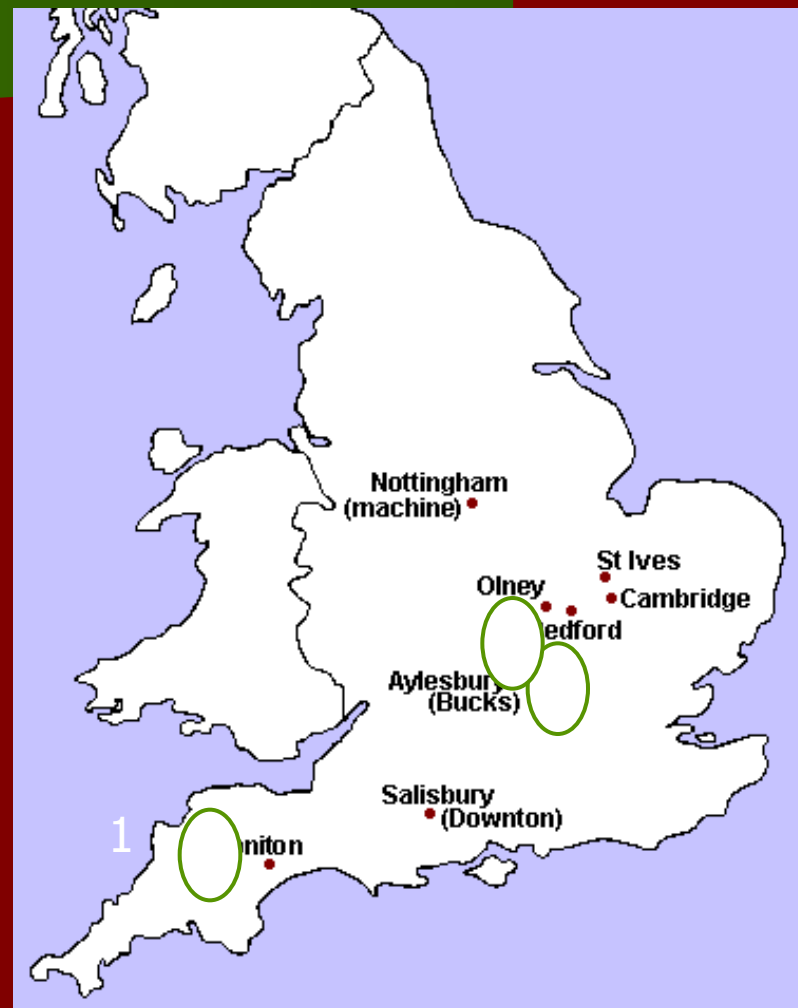
- po Bartolomějské noci (1572, na svátek sv. Bartoloměje) - masakr protestantů – uprchli poslední přeživší.

1/ Z Bruselu uprchli na hrabství

Devonshire (Honiton aj.)

2 a 3 z Lille – do hrabství

Buckinghamshire a Northamptonshire.

- Hlavní vlna emigrace – 1563-1568. Díky tomu vzniklo anglické středisko krajkářství, které převzalo flanderské vzory a techniky.
- Po Bartolomějské noci (1572, na svátek sv. Bartoloměje) - masakr protestantů – uprchli poslední přeživší. Z Bruselu uprchli na hrabství Devonshire (Honiton aj.), z Lille – do hrabství Buckinghamshire a Northamptonshire.
- Exodus pokračoval do roku 1598 – do vydání Nantského ediktu, který zaručoval náboženskou svobodu ve Francii – zrušen 1688 = poslední vlna exodu (přinesli nové vzory, francouzského krajkářství).
- Výsledkem bylo na konci 16. stol. – anglické krajkářství syntézou flanderských a francouzských vzorů. Rozvoj podpořil i anglický dvůr (královna Alžběta I. /1558-1603/ a další panovníci.
- S krajkou obchodovali obchodníci a speciální kabinety „frippersy“.

Giacomo Ceruti: Paličkující dívky (Škola šití), cca 1720.

- 20. I. 17. stol. - dovoz cizích krajek (pašovaných) způsobil odbytové potíže. Což vyústilo v zákaz dovozu krajek roku 1653 (Karel I.) = pašování.
- Po popravě Karla I. 1649 nastalo období útlumu výroba - Anglie republikou, Oliver Cromwell se stal lordem protektorem = střídá móda
- Vláda Karla II. od roku 1660 = restaurace královské vlády, krajky v módě.
- Poč. 18. stol. - organizace výroby nákladnickým systémem = krajkáři pracovali pro faktory, kteří krajky prodávali obchodníkům na trzích konaných ve městech. Zde dostali peníze i materiál na nové krajky.
- 1720 - v Londýně první manufaktura na krajky.
- 1784 – další manufaktura v Aylesbury.
- polovina 18. stol. - společnost pro podporu krajkářství „Society of Anti-Gallicans“, která oceňovala nejlepší krajkářky.

John Fairburn: Krajkářka pracující u svých dveří, 1795.

- 1826 - zrušena dovozní cla na krajku = zaplavení trhu levnější francouzskou krajkou. Královna Viktorie (1837-1901) - podporovala domácí výrobu tím, že nosila domácí krajky a její dvorní dámy.
- Od počátku 19. stol. - krajka strojní, nejprve jako aplikace, později jako celý výrobek. Do konce 19. století ruční výroba zanikla.

Charles Spencelayh:
Krajkářka, cca 1920.

- Podušky- kruhové, později válcové s otvory na bocích (duté), protáhlé (Downton). Pro domácí práce se ve 20. stol. užívají i ploché podušky – pokládáné na stůl. Pro úzké krajky se používala poloviční poduška.
- Špendlíky – nejprve hrubé, pak jemné s hlavičkami skleněnými červenými či z umělých perliček, se zlatými či zelnými hlavičkami.
- Paličky – vyřezávané geometrické s písmeny či celým věnováním, zdobené korálky navlečenými na kovové sponě (aj. - spangle).

E. P. Robinson: Mrs. Claridge, pracující Buckinghamshirskou krajku, 1900.

Německo

- tradice krajkářství ovlivněna přínosem flanderských exulantů (protestantů, z Brabantska) ze 16. stol. – usadili se v severoněmeckých městech. Zde se krajka stala součástí typického protestantského oděvu jako jediná přípustná ozdoba.
- Pravděpodobně se Barbora Uttmannová seznámila s technikou brabantské krajky – ovlivnila krušnohorské krajkářství
- Krajkářky z Francie se dostaly až do Berlína, kde pracovaly výhradně pro potřeby braniborského kurfiřta.
- Německo v 17. – 18. stol. krajky spíše dováželo. Význam měla produkce severoněmeckých měst (omezeně) a krušnohorská produkce z 18. – 19. stol. (saská strana Krušných hor). Vývoz krušnohorské krajky směřoval i do Ameriky pro Němce, kteří se vystěhovali za oceán.

Nashledanou !

Petra Mertová, 2022, FFMU Brno, mertova@tmbrno.cz